

* * *

М.М.Капраль*

**ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ ВЛАДИ ЛЬВОВА У XIII–XVIII ст.
(НАРИС ІСТОРІЇ ІНСТИТУТІВ МАГДЕБУРЗЬКОГО ПРАВА)**

У статті розглянуто функціонування органів міської влади Львова (міської ради, судової лави, ради вірменських старших, колеґії «40 мужів», «станів та націй», міської канцелярії) від часу надання привілею на маґдебурзьке право до його скасування за австрійської окупації 1786 р.

Маґдебурзьке право, яке приймали міста Польщі у XIII ст. і Галицько-Волинського князівства наприкінці XIII – перших десятиліттях XIV ст., містило готові зразки устрою міського управління, вироблені у Маґдебурзі та використувані в інших німецьких містах. Функції й обов'язки вейта, райців (міської ради), лавників (судових присяжних) зафіксували найдавніші пам'ятки права XIII ст. під назвою «Саксонське дзеркало» («Speculum Saxonicum») та судові ухвали курії шеффенів Маґдебурґа. Ці некодифіковані, але авторитетні правові документи розповсюджувалися на польських та українських землях у рукописному вигляді до видання у XVI ст. правничих збірників Миколаєм Яскером і Павлом Щербичем¹.

Дві визначні риси відрізняли маґдебурзьке право від існуючого руського чи польського права: автономність міської громади, що полягала в судовій та адміністративній незалежності від місцевих державних, судових урядовців й установ, а також право приватної власності на успадковані міські земельні ділянки. Ці два чинники сприяли підприємницькій ініціативі міщан (купців і ремісників), що приносило матеріальну користь як самим міщанам, так і володарям міста².

Локація та прийняття до міського права. У модифікованому вигляді, з урахуванням певних місцевих традицій, форма маґдебурзького права засвоювалася в українських (руських) містах уже у княжі часи³. У Львові, ймовірно, цим правом спочатку володіла тільки католицька, в основному, німецька громада. Однак згодом, ще за князівських часів, воно поширилося на всю громаду⁴. Можливо, локація міста наступила близько 1270 р. за князя Льва Даниловича, за яким в історіографії закріпився титул «засновника та будівничого міста».

Захоплення Львова польським королем Казимиром III у середині XIV ст. порушило еволюційну рецепцію маґдебурзького права. Видання повторного привілею надання маґдебурґії 1356 р. стосувалося, головним чином, католицьких колоністів. Із того часу католицька громада, здебільшого німецька за етнічним складом, користувалася усіма перевагами маґдебурзького права. Тільки католики мали законні підстави перебувати на урядових та судових посадах у місті (хоча в привілеї 1356 р. і не йшлося про усунення некатоліків від управління Львовом – відповідні формулювання зустрічаємо в маґдебурзьких привілеях інших міст, найбільше за панування Владислава Яґайла⁵).

У першій половині XV ст. у міських книгах Львова ще зустрічаються поодинокі згадки про українців-русинів («Ruthenus» або «Reusse») як про райців чи лавників⁶. Однак на той час вони могли уже прийняти католицизм, а етно-

* Капраль Мирон Миколайович – д-р іст. наук, провід. наук. співроб. Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАНУ (Львівське відділення).

нім, доданий до їхнього імені чи прізвища, міг свідчити про місце походження або проживання, а не про національну чи етнічну належність⁷. Тільки наприкінці існування Речі Посполитої у середині XVIII ст. українці, які вже стали уніатами, прийнявши єдність із католицькою церквою, після тривалої правової боротьби домоглися права вступу до міської ради та лави⁸. Вірмени, що отримали судово-правову автономію за привілеєм 1356 р., не претендували на найвищі міські уряди. Лише після 1784 р., коли змінилася державна влада і Львів перейшов під панування Австрійської монархії, а вірменська автономія була скасована, представники вірменської громади стали членами лавничої та раецької колегій⁹.

Упродовж другої половини XIV — першої половини XV ст. вірмени, як і українці, дуже рідко приймали міське право Львова. Із більшою інтеграцією цих громад до міського організму кількість вступаючих до нього зростає. Проте в реєстрах щодо них занотовувалося, що їхнє міське право обмежувалося наданими їхнім громадам привілеями («in quantum se Armenorum et Ruthenorum extendunt privilegia») ¹⁰. Євреям і протестантам вступ до міського права Львова був недоступний, окрім випадків охрещення в католицькій вірі.

Міське громадянство, крім національної ознаки, мало видозміни і щодо фаху та місця проживання. Якщо у XV ст. міське громадянство не мало відмінностей, і всі вступаючі володіли однаковими правами, то у XVI ст. у записях прийняття до міського права писарі почали зазначати, що та чи інша особа приймалася для виконання ремесла або торгівлі. А з другої половини XVI ст. зазначалася різниця між міським правом і передміським¹¹. Причому останнє приймали здебільшого ремісники львівських цехових організацій¹².

Міська рада. Із запровадженням маґдебурґії у Львові сформувалася міська рада — орган управління містом. Перша згадка про неї датується 1353 р. Отже, у своїй генезі має руське княже коріння¹³. Як свідчить пізніший документ володаря Русі князя Владислава Опольського, з 1378 р. райців, відповідно до заasad маґдебурзького права, обирали міщани, а результати виборів схвалював володар міста¹⁴. Однак уже на початку XVI ст. міська рада набула аристократичного, олігархічного характеру. Раецькі крісла поступово зайняли представники незначної кількості патриціанських родин. Остаточо такий стан утвердився за львівських старост Станіслава з Ходеча та його наступника Оттона з Ходеча. Наприкінці 30-х — на початку 40-х рр. XVI ст. черговий львівський староста Микола Гербурт Одновський прагнув змінити ситуацію та перебрати опіку над виборами райців, посиляючись на практику інших міст. Проте судові протистояння виграли райці і такий порядок виборів, коли раецька рада стала фактично пожиттєвою, був юридично закріплений декретами Сигізмунда I від 1538 та 1541 рр.¹⁵

Спочатку до львівської ради входило 6 членів, які щороку переобиралися, що не виключало повторного обрання найдосвідченіших райців із попереднього складу ради. Як уважає Александр Чоловський, спочатку існував навіть припис, коли в новообраній раді засідало кілька райців, звичайно, три з попереднього року¹⁶. Але, починаючи з 1522 р., утвердилася практика, коли шість «старих» (antiqui) почали заступати на урядуванні шість «урядуючих» (residentes) райців. Щороку відбувалася зміна цих двох груп. Таким чином утвердилася пожиттєва раецька колегія, що не обиралася львів'янами, адже нових членів ради кооптували самі райці.

Вибір чи кооптація нового члена ради відбувалася у разі смерті когось із райців або через спеціальний рескрипт короля. Тоді райці, за декретом 1541 р., номінували на вакантне місце лавника¹⁷. При цьому ніхто не мав втручатись у вибори — ні староста, ні хтось інший. У 1578 р. вийшов декрет, що остаточно затвердив вибір райців із числа лавників.

Урядовий «Опис прав та привілеїв міста Львова» з кінця XVIII ст. (*Jurium et privilegiorum urbis Leopoldis ad puncta ab inclito officio circulari capitaneali Leopoldensi civitati porrecta descriptio*), відповідно до декрету 1538 р., розрізняє греміальне обрання райців (*electio gremialis consulum*) від описаного поодиночного кооптованого обрання (*electio singularis consulum*)¹⁸. На свято катедри Св. Петра, а саме 22 лютого, кожного року за биттям дзвону усі райці збиралися на ратуші. Проте інколи термін обрання райців та інших міських урядовців змінювався з різних причин, наприклад, поїздкою райців на сейм королівства для налагодження міських проблем. У роки безкоролів'я або відсутності на уряді львівського старости вибори урядовців загалом не відбувалися чи відкладалися, а обов'язки райців виконували старі райці¹⁹.

На засіданні головував старший райця (*senior consulus*), який був обраний до ради найраніше. На цьому засіданні обирали трьох бурмистрів із числа урядуючих райців: першого номінував староста як представник короля, другого – колегія райців, а третього – представники міської громади, що збиралися на ратуші. Бурмистри почергово кожного кварталу протягом року мали виконувати свої обов'язки. Одночасно обирали трьох урядуючих райців зі старих або інших райців, а також одного райцю – на посаду вїйта і його заступника у разі хвороби вїйта чи з якоїсь правової причини²⁰.

Обрання найвищих урядовців у місті мало відбуватись у присутності старости чи його представника, а після 1772 р., у австрійський час – при представнику місцевого губерніального уряду. Магістрат складав перед ним ключі від брам міста та інсигнії, а він презентував обраних на посади за списком. У XVIII ст. бурмистри почали називатись в актах президентами міста.

Після цього обрання та номінації делегат від старости чи губерніального правління мав прийняти присягу у присутності станів міста та усього народу від трьох бурмистрів і трьох керуючих райців на вірність королівському або цісарському маєстату, про добре виконання своїх обов'язків та справедливий суд як над багатими, так і над бідними²¹.

Відповідно до «Опису прав та привілеїв міста Львова», з кінця XVIII ст. у Львові магістрат, що складався з райців і лавників, поділявся на п'ять урядів (*subsellium*): 1) уряд бурмистра; 2) раецький уряд, коли райці індивідуально засідали, який називали, власне, магістратом; 3) вїйтівський уряд; 4) міський магдебурзький суд, на якому засідали вїйт і лавники; 5) вірменський суд²².

У 1378 р. при князі Владиславі Опольському Львівська рада викупила з княжих рук вїйтівство²³. З того часу головною адміністративною посадою у місті став уряд бурмистра, тому цей уряд згаданий першим. Юрисдикція бурмистра стосувалася всіх справ, що не вимагали судового процесу або присяги, які стосувалися гарного порядку міста (*bonum regimen civitatis*) і міщан: наприклад, у разі сварки між перекупниками, у справах між ремісниками, які не стосувалися тлумачення привілеїв, скарги про погано виконану роботу та ін. При цьому вартість розглядуваних справ не мала перевищувати 100 польських злотих і зберігалася апеляція від вироків бурмистра до раецького уряду.

Бурмистру дозволялося висилати міських слуг на вимогу міщан для ув'язнення та виконання декретів вїйтівського уряду. Він мав подбати, щоб його рішення, що несли якісь правові наслідки, заносились у протокол його уряду, який мав вести раецький писар. У разі зайнятості останнього, протокол мав вести синдик міста. Бурмистер читав і реферував перед цілим магістратом мандати чи листи, що приходили від вищестоящих судів, він також виконував представницькі функції, очолюючи магістрат чи раецький уряд при зустрічах короля та інших вищих урядників Речі Посполитої.

Бурмистер, коли засідав у раецькій колегії, від кожного позову від позивача отримував 15 гривень. Інколи і нічого не отримував, коли велася справа між

бідними. За «Описом прав та привілеїв міста Львова», бурмистер мав також такі прибутки: від дозволу використати міських слуг – 15 гривень, а інколи – 1 зл.; від вироку у малій справі – 1 зл.; від вироку у письмовій формі – 3 зл.; від великої печатки – 1 зл.; від малої печатки для витягів трансакцій, декретів із раецької канцелярії – 15 гривень. Траплялися також гроші від судових штрафів – коли 2 або 3 гривні, а могло бути і 8 гривень. Але, за королівським декретом 1746 р., ті справи, де передбачався великий штраф, визначалися недійсними. Прибутки одержували також два або більше слуг, які щоденно були присутні при бурмистру²⁴.

Міська рада керувала фінансами міста, розпоряджалася маєтком, накладала податки, брала та давала в борг, стягувала чинш, прибутки з міських підприємств (воскобійні, млинів, лазні, білильні тощо), передавала в оренду приватним особам села, будинки та інші джерела міських прибутків²⁵. У сфері діяльності ради було забезпечення ладу й добрих звичаїв у місті. У час небезпеки рада створювала військову владу, обов'язком якої було дбати про міські фортифікації, забезпечувати міщан зброєю та амуніцією.

Широкий спектр функцій був у ради Львова в економічній сфері. Насамперед райці мали право видавати й уточнювати статuti ремісничих цехів, контролювати їхню діяльність, щорічно затверджувати вибори цехмістрів, приймати в них присягу. Рада дбала про дотримання справедливих цін і точних мір, про якість товарів, забороняла самостійне виконання ремесла. Щодо торгових функцій, то вона піклувалася насамперед про виконання права складу купцями, які приїжджали до Львова, а також інших торгових привілеїв міста²⁶.

Із 1519 р. король запровадив у місті для райців дві посади економів чи лонгерів, які мали слідкувати за міською господаркою. Окремо комісія чи лонгерія була утворена за декретом 1577 р., що складалася вже з райці та лавника, а з 1604 р. до них долучився також і представник «40-а мужів». Спочатку в місті існувало дві каси, до яких райці вносили прибутки: міська (*cassa civilis*) та королівська (*cassa regalis*), а за декретом 1663 р. було утворено третю – водопровідну для утримування доріг і водотягів²⁷. Загалом усі три каси утворювали міську економію та лонгерію. Кожну лонгерію очолювало по два райці, лавники та «40-а мужі»²⁸. Фактично ними до декрету 1746 р. керували райці, а за цим декретом керівництво міською економією провадили шість осіб із міських станів: два лавники, два вірменських судді та два «40-а мужі»²⁹.

Обов'язком економів було стежити за роботами підданих міських сіл, що включало вивезення з міста гною та болота, дбати про задовільний стан доріг і мостів, ремонтувати міські будівлі та ратушу, а також водотяги; слідкувати, щоб у місті не виникла дорожнеча, щоб не пустіли міські ґрунти, щоб збільшувалися міські прибутки. Щосуботи лонгери підписували реєстри прибутків і видатків, які вів писар лонгерії.

Раецький уряд, що збирався греміально під керівництвом бурмистра, був найважливішим судово-адміністративним органом. У його засіданнях брали участь урядуючі райці, в обов'язки яких входило проводити судові засідання три рази на тиждень³⁰. Райці розглядали апеляції від бурмистерського та війтівського урядів, справи опіки над сиротами, щодо міської скарбовості, заборгованості місту, справи про добрий порядок міста щодо міщан і цехів тощо. Александр Чоловський загалом поділяє діяльність ради у судовій сфері на три напрямки: поліційне судівництво при порушенні порядку та безпеки у місті; апеляційне судівництво від вироків бурмистра та війта; полюбовне судівництво з метою уникнути властивої, але тривалішої та дорожчої судової справи³¹. З 1552 р. король Сигізмунд Август надав записам раецького суду таку ж силу та вагу як і записам міського лавничого суду³².

Обов'язком цього уряду було визначати щороку для сиріт опікунів (*tutores*), а вдовам – покровителів (*curatores*). Двоє визначених з їхнього складу райців вибирали рахунки від опікунів за заповітами, а також від вдів та вдівців, попередньо запросивши їх через синдика до раецького уряду. Райці схвалювали чи уточнювали поділ маєтків між спадкоємцями, виконаний урядом присяжних (*per officium dominorum jurisfidelium*), докладно вивчали заповіти міщан, подані присяжними до їхнього уряду, та схвалювали їх, якщо вони не суперечили праву і не шкодили третій стороні. Коли виникали суперечки між спадкоємцями, то райці відсилали їх до міського суду. Вони давали доручення згаданому уряду присяжних, коли з'являться нові спадкоємці, щоб оглянути майно та виконати поділ між ними³³. Райці могли після першого ознайомлення оцінити докази у справі, і якщо вона виявилася б за своїм характером кримінальною, то відсилали її до міського лавничого суду.

Старші й урядуючі райці від кінця XVI ст. до комісарського декрету 1746 р. виконували почергово окремі адміністративні обов'язки: були провізорами місцевих костелів, опікувалися ремонтом доріг, адмініструванням арсеналу, шпихліра міста, керували лонгерією міста, були провізорами шпиталів, мали в опіці документи міського архіву тощо³⁴.

Жоден із райців Львова формально не отримував платні. Проте вони мали прибутки з інших джерел. Так, греміально райці володіли приміськими селами Зубрею та Сиховом на правах спадкової власності, коли у 1507 р. викупили ці села в шляхти³⁵. Декрет короля Стефана Баторія у Мальборку 1577 р. це підтвердив, а конституцією 1649 р. ці села були звільнені від усіх військових тягарів. Ці села були поділені на 12 частин, з яких кожен райця отримував щорічно прибуток. Із цих частин, а також із шинка та млинів кожен райця щороку наприкінці XVIII ст. мав прибутку 400 польських злотих³⁶. Окрім того, мали прибутки з раецького млина, третю частину якого надав райцям Сигізмунд I у 1547 р., 300 польських злотих – із прибутків вйтівства, третину вартості від кожної штуки товарів та від вина, що привозили до Львова.

Ще райці мали такий випадковий приробіток від прийняття до міського права ремісників чи купців, за що отримували у XVIII ст. щороку від 100 до 200 зл. До декрету королівських комісарів 1746 р. за магістратом залишалось право визначати, яку плату брати від прийняття міського права від кожної особи та професії. Але, згідно з цим декретом, ці квоти були обмежені, а в австрійський час за мандатом старостинського уряду до міського права більшість мали приймати без будь-якої плати. Половина із цих грошей йшла до міської каси, а половина розділялася між райцями³⁷. Дуже рідко надходили гроші у справах, що не перевищували 100 або 200 зл., які також ділилися порівно між райцями. Разом усі прибутки могли становити до 1500 польських злотих щорічно³⁸. Проте новообрані райці протягом року, а від 1667 р. – протягом трьох років, не брали участі у поділі прибутків.

Райці також мали окремі привілеї та прерогативи, що непрямо збільшували їхні прибутки: звільнення від сплати податків з їхньої нерухомості, безплатне право варіння та шинкування алкогольними напоями тощо³⁹.

Вйтівство. Від локації міста у княжі часи посада вйта мала позитивний характер. Джерела згадують про вйта Бертольда та його спадкоємців на цій посаді з кінця XIII ст. та першої половини XIV ст.⁴⁰ За повторним локаційним привілеєм Казимира III від 1356 р., вйт отримував усю повноту судових повноважень над львівськими міщанами, включно з карними справами, а апеляція від його рішень йшла прямо до королівського суду⁴¹. Вйт також мав очолювати судові установи, які могли утворити національні громади.

Оскільки цей уряд з інституцій магдебурзького права був запроваджений першим у місті, то спочатку він був найважливішим. І вйт виконував не

тільки судові, а й найголовніші адміністративні функції у місті. Проте після згаданого викупу вйтівства містом у 1378 р. цей уряд переходить у руки раецької колегії, що зі свого складу або з лавників обирала щорічно вйта. Із середини XV ст. у практику входить звичай обирати вйта з лавників, а з 1591 р. впроваджено почерговість: одного року обирали вйта з лавників, другого – зі старих райців⁴². Із 1642 р. у життя знову ввійшов звичай обрання вйта тільки зі складу старих райців. Вибір фактично загалом було скасовано, оскільки старші райці мали виконувати вйтівські обов'язки за старшинством та складати з вйтівських прибутків щорічно двома ратами по 300 польських злотих до раецької каси. У 1667 р. цю ухвалу було підтверджено королем Яном Казимиром і її дотримувалися до кінця існування маґдебурзького права у Львові⁴³.

Уряд вйта розглядав усі справи (як малі, так і великі) щодо боргів, поранень, образи словами і реально (*verbalibus et realibus*), що вимагали виступів свідків та складання присяги. Засідав вйт разом із присяжним писарем свого уряду, що мав тільки інформативний голос. Засідання вйтівського уряду, як і бурмистерського, проходили у післяобідній час, від третьої до сьомої години, або довше, коли було багато справ⁴⁴. Від його уряду апеляція йшла до раецького уряду. Якщо ж вйтівський уряд не допускав апеляцію, то обтяженій стороні дозволялося через одвірного в ратуші та возного записати до реєстру оголошених справ (*registrum vocandarum causarum*) свою справу для розгляду в раецькому уряді.

Утримувався вйт із прибутків, що надходили з розгляду судових справ. Насамперед він мав прибутки від позовів та печатки, за винятком, коли засідав у вйтівському суді разом із писарем. Тоді, коли відбувалося судове засідання вйтівського суду і вівся протокол, за згаданим «Описом прав та привілеїв міста Львова», вйтівський уряд отримував від кожної із судових сторін 27 гривень, від попереднього декрету – 1 зл., від вирішального вироку – 3 зл., від допиту одного свідка – 1 зл., від ухвали апеляції – 1 зл. Усі ці гроші ділилися порівно з писарем, а також із возними цього уряду⁴⁵.

За привілеєм 1378 р., Владислав Опольський залишив для пануючих дві третини прибутків від розгляду кримінальних справ львівським вйтом, а в 1619 р. Сигізмунд III зменшив їх до однієї третини, що одночасно збільшило прибутки від діяльності вйтівського уряду, які, однак, ішли на користь міста, а не на самого вйта⁴⁶.

Судова лава. Поряд із радою, другою складовою влади у місті була судова лава. Лавники разом із райцями утворювали магістрат, становлячи верхівку влади у місті. Перші реєстри лавників відносяться тільки до 80-х років XIV ст., подаючи різне число лавників (7–10), аж поки з 1412 р. їхня кількість разом із вйтом не стабілізувалася на числі 12⁴⁷.

Уряд лавників був залежний від райців, котрі мали прерогативу обирати їх. Подібно до райців, їхній уряд був позитивним. Проте райці кожного року проводили греміальний вибір лавників 22 лютого, під час загальної елекції міських урядів. У разі смерті лавника або його просування на посаду райці, всі лавники приходили на ратушу. У повному складі або коли один чи два лавники були відсутні, вони обирали двох кандидатів із «40-а мужів» від 1578 р., а від 1663 р. – з осіб учених та докторів, писарів і синдиків. Цих двох кандидатів колегія лавників представляла райцям, які обирали одного з них, котрий після цього присягав на посаду лавника⁴⁸.

Міський маґдебурзький суд очолював вйт і лавники. Суд мав юрисдикцію над підсудними справами (*actiones judicandae*), а саме: у справах про спадщину, право викупу майна родичами (*juris retractus successionis*), відступлення, вирішення суперечок, що виникали із заповітів; у справах про вели-

кі борги, про всі контракти, щодо кредиторів, оглядів майна; в усіх справах між міщанами та передміщанами, а також у всіх кримінальних справах⁴⁹. Міський суд засідав із самого ранку три дні на тиждень. Апеляція від декретів обох судів ішла до королівського ассесорського суду, а в австрійський час – до цісарського апеляційного суду (*ad excelsum casarum-regium appellatoriale iudicium*).

У владі міського суду перебував також уряд присяжних (*officium dominorum iurisfidelium*), що складався з в'їта, двох лавників і писаря. Цей уряд існував уже від 1444 р.⁵⁰ У його обов'язки входило введення нових спадкоємців до володіння належним майном, огляд майна, вимірювання ґрунтів, отримання заповітів від тих, хто їх складав, виконання поділів майна між спадкоємцями тощо. Уряд присяжних мав право опечатувати рухомі та нерухомі маєтки, оцінювати майно, отримане внаслідок виконання останньої волі через заповіт, на яке претендували кредитори, ліквідувати між сторонами претензії, що виникли із володіння майном та його користуванням⁵¹.

Лавники, як і райці, не отримували жодної встановленої платні. Подібно до райців, вони греміально володіли набутими у 1610 та 1613 рр. львівськими селами Великим та Малим Голосько з млином, ставом, полем і горою для видобутку каменю, з якого випалювали цемент. Ці маєтки приносили у XVIII ст. щороку 390 зл., а з орендою ставу – 500 зл. А також мали гроші, які надходили від відсотків за оренду майна цих сіл. Щороку так надходило 60 або 70 зл.

Лавники, відповідно до «Опису прав та привілеїв міста Львова», мали такий прибуток у судах, де вони засідали: від сторін у справах як великих, так і малих за кожную судову дію – по 27 гривень, від попередніх декретів – 1 зл., від вирішального вироку – 3 зл., від ухвали про допущення апеляції – 1 зл. Із цих грошей одна частина йшла в'їту, який головував на суді, інша – лавникам, а третя частина – писарю. Лавникам також ішли грошові квоти від їхньої печатки за кожен виданий документ із підписом писаря по 1 зл. Такі випадкові прибутки у рік становили близько 160 злотих, які ділилися між лавниками⁵². Утім, в австрійські часи такі судові тарифи були скасовані. Надходили також прибутки від штрафів, які накладалися на сторони. Але це траплялося рідко, оскільки сторони через апеляції зверталися до вищих судів. Для догляду за прибутками лавники щороку обирали зі своєї колегії так званих шебмагістрів (*schebmagistri*), що мали ключі від скриньки, де складали гроші від різних прибутків, а пізніше порівню ділили їх між усіма лавниками⁵³.

Види міських судів. У Львові, як і в інших великих містах Речі Посполитої, існував широкий спектр міських судів, щоб задовольнити потреби в судочинстві широкі кола населення. За А.Чоловським, львівський міський суд поділявся на такі види:

1. В'їтівський суд (*officium advocatiale*), склад та обов'язки якого описані вище.

2. Гайні необхідні суди (*iudicia necessaria bannita*): відбувалися три рази на тиждень (понеділок, четвер і суботу), їм підлягали справи про рухоме майно та майнові шкоди й борги осіб.

3. Гайні звичайні суди (*iudicia exposita bannita*): відбувалися раз на 15 днів і розглядали насамперед справи про нерухомість, спадщину, дарування, борги тощо.

4. Гайні принагідні суди чи для гостей (*iudicia oportuna vel hospitum bannita*): скликалися у разі суперечки між іноземцями або іншими купцями та львівськими міщанами.

5. Гайні нагальні кримінальні суди (*iudicia ardua criminalia seu manualis facta*): проходили кожного разу, коли бурмистер прислав спійманого на гарячому злочинця. При цьому після вироку негайно відбувалося його виконання.

6. Бургграфські чи великі суди (*iudicia burgrabia seu magna*): вони проводилися три рази на рік, відповідно до встановленого церемоніалу (5 лютого, 27 червня та 18 листопада) при керівництві бурми́стра, а не ві́йта, котрий також мав бути присутнім. На них розглядалися найважливіші для всього міста справи.

Із середини XVIII ст. ці суди злилися в єдиний міський суд⁵⁴.

Вірменська юрисдикція. Особливістю устрою міста Львова, на відміну від інших більших міст Речі Посполитої, було врахування існування національних громад у місті. Уже у привілеї Казимира III від 1356 р. передбачалося утворити національні судові адміністративні інституції для вірменів, русинів-українців, татар і навіть євреїв⁵⁵.

Початок правового регулювання громада львівських вірмен вела з руських княжих часів. Підставою для цього стала грамота князя Федора Дмитровича, нібито надана 1062 р. вірменам-воїнам, які отримали запрошення приїхати у Русь. Всебічна джерелознавча критика цього документа підтвердила думку про його фальсифікацію⁵⁶.

На переконання польського вченого О.Бальцера, який всебічно вивчав правові стосунки львівських вірмен періоду середньовіччя, вірменська громада Львова у давньоруські часи мала власного ві́йта й окрему юрисдикцію⁵⁷. Проте вірогідних документальних свідчень щодо цього до нас не дійшло. Першим надійним пунктом відліку правового забезпечення вірменської громади Львова є лише маґдебурзький привілей 1356 р.⁵⁸ Із перелічених у ньому національних громад (українці, вірмени, євреї, татари, сарацини) тільки вірмени змогли максимально скористатися з можливості організації власних автономних органів судочинства. У Львові традиційно існувало вірменське вй́твство. Про це свідчить не лише привілей 1379 р., а й інші документи другої половини XIV ст.⁵⁹ Проте реально інститут вірменського вй́твства не одержав схвалення королівської влади в дипломі, де чітко були б виписані всі основні положення його юрисдикційного статусу та маєткові права вй́йта. Це спричинило непорозуміння між міською радою і вірменською громадою.

У час найбільшого посилення впливів при королівському дворі львівського старости та воєводи Андрія Одровонжа, зацікавленого у послабленні міської влади, вірменське вй́твство, за королівським привілеєм від 23 листопада 1462 р., здобуло цілковиту незалежність від міських судів – судова автономія львівських вірмен стала повною⁶⁰. Однак після смерті Андрія Одровонжа в 1464 р. міська влада у 1469 р. домоглася привілею, за яким вірменське вй́твство ліквідовувалося взагалі, а не тільки як окрема правова інституція⁶¹. Відповідно до привілею 1356 р., забезпечувати судочинство між вірменами мав міський вй́т разом із вірменськими старшими.

Сигізмунд I спробував декретом від 2 березня 1510 р. розмежувати повноваження міського та вірменського судів⁶². Виключній юрисдикції міського суду підлягали справи про нерухоме майно, успадкування, а також кримінальні – вбивства, крадіжки, насильства й поранення. У наступних королівських документах це положення отримало назву «чотирьох статей», які мали розглядатися тільки міським лавничим судом. Усі інші справи, в яких зацікавленими сторонами виступали вірмени, повинні були вирішуватися на вірменському суді у складі міського вй́йта та вірменських старших. У 1518 р. король Сигізмунд I підтвердив декрет від 1510 р. і знову уточнив правові проблеми вірменської юрисдикції⁶³.

У 1519 р., за королівським декретом, із вірмено-кипчацької мови на латинську був перекладений «Вірменський статут», що був підґрунтям вірменської юрисдикції⁶⁴. Цей правовий документ опирався на давні традиції судочинства на історичній батьківщині вірмен, що були зафіксовані Мхітаром Гошом у

XII ст., а також враховував різноманітні запозичення правових норм маґдебурзького права.

У 1549 р. вірмени одержали привілей про непідлеглість іншим судам, окрім суду власного вірменського права, в якому повинні були засідати вїйт міського маґдебурзького суду та старші вірменської громади⁶⁵. Це посилило автономність вірменської юрисдикції у місті. Але й у другій половині XVI ст. з'являлися все нові й нові підстави для судових суперечок між міською католицькою та вірменською громадами. Польський король Сигізмунд Август у 1563 р. намагався в одному декреті зняти всі напружені моменти цього взаємного протистояння⁶⁶. Від того часу вірмени могли обирати не 6, а 12 вірменських старших. У міській книзі виборів за 1578 р. уперше зафіксовано вибір вірменських старших, реєстр яких вписано зразу ж після лавників⁶⁷.

1578 р. приніс вірменам зрівняння в усіх правах із домінуючою у політично-му житті міста польською громадою⁶⁸. За королівським привілеєм, на вірмен поширювалися ті ж закони та вільності, що і на польських міщан (як при торгівлі сукном та різними алкогольними напоями, так і в ремісничій діяльності тощо). Водночас повністю зберігалися попередні права на автономну вірменську юрисдикцію. Заперечення міської влади, «що вірмени, з огляду на різницю у мові та релігії, не є їм рівними та тільки до вільності (права) складу і несплати мит є допущені і до певних меж вільностей є включені з-поміж інших львівських міщан», король не брав до уваги. Певно, влада більше дбала про збільшення державних прибутків, які могли принести підприємливі львівські вірмени, користуючись з обіцяних у привілеї торговельно-економічних пільг.

Із початку XVII ст. прерогативи вірменських старших у власній та міській громаді істотно зростали. 1616 р. король Сигізмунд III, покликаючись на попередників, піддав усіх вірмен під юрисдикцію вірменських старших⁶⁹. Вона поширювалася не лише на податкові зобов'язання вірмен, а й на всі інші внутрішні питання життя громади. Ухвалені керівниками рішення мали виконуватися в громаді, а в разі незгоди чи непослуху старші могли карати порушників ув'язненням або грошовими штрафами.

Та чи не найважливішими для вірменської спільноти були ті королівські привілеї, які включали її представників до контрольних і рахункових органів міської влади та посилювали їхню роль у цих органах. 1678 р. вірменські старші⁷⁰ домоглися автономності двох представників у комісії, що займалася оцінкою нерухомості при складанні податків⁷¹. Тепер двоє вірменських старших оцінювали майно тільки членів своєї громади, не втручаючись до оцінювання майна представників інших спільнот. Це поліпшило становище вірмен. Адже досі польські представники у комісії з оцінювання нерухомості, яким належало у ній більшість голосів, накладали на неполяків більші податки.

У 1686 р. король Ян III видав великий за обсягом декрет, в якому вкотре врегульовувалися правові взаємини між маґістратом і вірменами⁷². Відповідно до цього декрету, вірменські старші почали називатися «вірменськими суддями» (під заборонаю називатися райцями чи вірменськими старшими), їм знову було підтверджено право вступати у стрілецьке братство. 12 вірменських суддів почергово: 6 суддів на один рік, 6 інших – на другий рік позбавлялися обов'язку сплачувати податки з кам'яниць, в яких мешкали. Важливими для вірмен були ухвали про введення одного з них до «комісії 10–и» для заслуховування звітів та фінансових рахунків міста і про входження до оцінювальної комісії нерухомих маєтків уже не двох, а трьох представників вірменської громади.

Після першого поділу Речі Посполитої та переходу Галичини до Австрійської імперії у 1772 р. верхівка вірменської громади у поданні до нових властей краю від 1774 р. намагалася переконати їх у потребі не лише зберегти дві юрис-

дикції у місті – «польську» та вірменську, а й зробити останню цілком незалежною. У заяві вірменської громади, підписаній її директором Григорієм Никоровичем, вказувалася одна з головних підстав для такого кроку австрійської влади: до краю прибували вірмени зі Сходу, тому варто було зберегти юрисдикцію для кращого ведення торгівлі та збільшення кількості нових мешканців, які сплачуватимуть податки⁷³. Львівські вірмени пропонували також такі умови для їхньої юрисдикції: 1) щоб вона мала прямо залежати від «найвищого управління»; 2) скасувати «чотири статті», що належали до компетенції міських судів, і це вносило плутанину у судову діяльність; 3) щоб на вірменському суді президував вірменський директор, а не міський війт; 4) щоб усі вірмени Австрійської імперії одержували право апеляції до вірменського суду у Львові; 5) щоб для урядовців вірменської юрисдикції визначалася платня, як і для інших урядовців⁷⁴. Проте австрійський уряд не прислухався до цих побажань провідників нечисленної вірменської громади (1787 р. у Львові налічувалося понад 200 вірмен) й ухвалою від 24 березня 1784 р. скасував вірменську юрисдикцію та приєднав її до міського уряду⁷⁵.

Руські старші та руська (українська) автономія. Найчисленніша за князівських часів українська громада після захоплення Львова Казимиром III потрапила у скрутне становище «чужих» на своїй землі. В окремі періоди XIV–XV ст. представники руської (української) спільноти ще входили до складу міської ради⁷⁶. А вже на початку XV ст. українців, які мешкали в середмісті Львова, було дуже мало – щонайбільше 30 родин, що сплачували податки зі своєї нерухомості⁷⁷. Звичайно, значно більше налічувалося українських ремісників, некваліфікованих найманих працівників або селян, які, проживаючи у середмісті та на передмістях Львова, не входили до жодних середньовічних реєстрів платників податків. Тимчасом політичне право та голос у вирішенні питань міського життя могли мати, власне, міщани, тобто повноправні громадяни міста, які володіли нерухомістю у ньому (зауважимо, за все XV ст. міське право Львова отримали тільки 32 українці⁷⁸). Тому досить довго нечисленні львів'яни-українці, які селилися, в основному, лише в одному кварталі міста – навколо вулиці Руської, не могли ефективно обстоювати свої інтереси.

На початку XVI ст. почала зростати активність української громади в економічному, культурному та релігійному житті⁷⁹, здійснювалися перші спроби правового самозахисту. Внаслідок цього у 20-х рр. XVI ст. польський король Сигізмунд I видав два декрети у процесах між українською громадою та райцями міста Львова⁸⁰.

Після укладення Люблінської унії українці домоглися у польського короля Сигізмунда Августа привілею від 20 травня 1572 р.⁸¹ Цього разу, на відміну від двох попередніх спроб домогтися справедливості в короля, українська громада таки здобула грамоту, яка вирішувала більшість проблем релігійного, економічного, правового та культурного життя. Насамперед українці були зрівняні в усіх правах і домінуючими у місті польськими міщанами католицької віри, що виявилось у наданні можливості кожному з українців бути обраним до міської ради, безперешкодно отримувати міське право Львова та складати присягу, як і міщани-поляки. Усі привілеї та прерогативи, якими володіли польські міщани, стали повністю доступними й для українців Львова.

Привілей 1572 р., на жаль, не став реальністю – його положення не ввійшли в дію через спротив польської громади міста, яка розпочала у королівських судах боротьбу за відміну цього несприятливого для них, на їхню думку, привілею. І хоча українська спільнота отримувала підтвердження грамоти Сигізмунда Августа його наступниками у 1574 та 1577 рр.⁸², однак вплив польської католицької громади при королівському дворі виявився сильнішим. Декретом від 21 червня 1578 р. король Стефан Баторій фактично скасовував усі положення привілею 1572 р.⁸³, який так і не був втілений у життя.

Дослідники простежують взаємовплив релігійного та етно-національного чинника на прикладі українців у XVI–XVII ст.⁸⁴ Особливо яскраво це виявлялося у другій половині XVI ст., коли національні інтереси львівської української спільноти почала репрезентувати релігійна організація – братство при міській Успенській церкві. Керівники Успенського братства перебрали на себе обов'язки речників і захисників усієї української громади міста. Відтоді всі привілеї, що стосувалися українців та їхніх церков чи монастирів, почали зберігатися в архіві братства⁸⁵.

Із початку XVII ст., коли формувалася нова владна інституція – зібрання усіх станів та націй міста – до їхнього складу включали руських старших (*seniores Ruthenorum*), що обиралися зі складу Успенського Ставропігійського братства. Таким чином, влада міста намагалася інституційно залучити руську громаду до управління містом. Однак керівники руської громади мали на меті брати активну участь в управлінні містом і мати доступ до всіх економічних привілеїв, а не формально голосувати в «зібранні всіх станів та націй», де більшість голосів при розгляді будь-яких питань належало б католицькій громаді Львова.

Їхні прагнення найбільш компромісно були сформульовані в інструкції посланцям Успенського братства на сейм у 1609 р. Хоча спочатку українці вимагали повного зрівняння їх у правах із польським населенням, вони усвідомлювали, що досягнути цього буде важко, і в одному з наступних пунктів запропонували королеві ввести в місті «особное свое руское право і цехи, і уживання обходов місцких, яко в Каменцу Подолском народу рускому»⁸⁶. Початком цієї «руської» юрисдикції, на переконання братчиків, став би дозвіл українським («руським») старшим, міщанам і передміщанам рекомендувати прибулих до Львова українців до прийняття міського права та вступу до ремісничих цехів.

Львів'яни орієнтувалися на руську юрисдикцію, що існувала у Кам'янці-Подільському з 1491 р. За привілеєм Казимира IV, українська громада обирала війта, який отримував владу судити всіх міщан руської «нації» з правом карати на смерть, а руська юрисдикція звільнялася від влади воєвод, каштелянів та інших королівських урядників⁸⁷. Проте у 1670 р. руську юрисдикцію в Кам'янці-Подільському було ліквідовано через інкорпорацію до польської з рівністю прав обох громад (польської та української) в магістраті⁸⁸.

Якби надії братчиків на окрему руську юрисдикцію у Львові виявилися марними, то посланці мали просити короля надати право «яко орменом лвовским, приходнем ту до паньств его королевское милости». Ще іншим, але гіршим, на думку українців Львова, виходом могла бути така ж автономія в економічній ділянці («при обходех купецьтв и ремесел») як у львівських євреїв, які організували два цехи з ремісників різних ремесел⁸⁹.

Українська громада змушена була йти до правового рівноправ'я поступово. За королівським декретом 1686 р., українські старші, поряд із вірменськими, одержали змогу обрати двох представників до міської комісії, що оцінювала рухоме та нерухоме майно при накладанні податків⁹⁰. У 1692 р. на засіданні було виділено п'ять представників від братства «на ратушу» для захисту прав української громади⁹¹.

Взаємини української громади та магістрату знову загострилися наприкінці XVII ст., коли в конфлікті руських старших і регента міської громади про першість голосування на «зібранні станів та націй» міста райці підтримали регента⁹².

Українці кілька разів вдавалися до прямого королівського захисту та судового втручання для захисту власних інтересів. У 1699 р. українська громада через королівський мандат здобула формальне право голосувати на «зібранні станів та націй» міста, подаючи голос у черзі перед регентом міської громади⁹³.

Черговість голосування було одним з ознак престижності міських інституцій і спільнот. Досить швидко регент одержав судовий позов короля щодо незаконного надання українській громаді цієї грамоти. Згодом, у 1700 р., українці добилися ще одного декрету з підтвердженням попереднього, вигідного для них рішення, але справа знову затрималась у королівських судах⁹⁴. Судова тяганина, що тривала у 1699–1701 рр., формально завершилася перемогою руських старших, які домоглися на свою користь декількох королівських декретів. Тим часом райці вирішили взагалі не допускати українських старших на «зібрання станів та націй» міста, оскільки, за їхнім твердженням, справа про черговість голосування з регентом нібито остаточно ще не завершена. У королівському мандаті з цього приводу також наказувалося магістрату не змушувати «непотрібними карами» українців до підписання не вигідних для них ухвал.

У XVIII ст. (1713, 1745, 1753 рр.) величезними зусиллями українська громада домоглася видання королівських декретів, які запроваджували й регламентували правову та економічну рівноправність української й польської громад⁹⁵. Проте реалізація цих прав ускладнювалася сильним спротивом із боку польського магістрату.

22 лютого 1745 р., у день виборів урядовців міста, королівська комісія у складі тільки двох осіб – луцького суфрагана Геронима Шептицького та перемишльського стольника Василя Устрицького – після відмови райців добровільно допустити українців до міських посад, оголосила королівський декрет і своїм рішенням затвердила вибір на звільнені місця до раецького уряду – Георгія Коція, до лавничого – Якова Русяновича, Михайла Горошка та Михайла Ляковського, а ще сімох українців – до колегії «40-а мужів»⁹⁶. Однак це розпорядження залишалось тільки на папері, тож пізніше твердження істориків про реальне досягнення рівноправ'я українців із поляками не відповідають дійсності⁹⁷. Магістрат рішуче заперечив факт обрання українців до міських органів влади, королівську комісію назвав «руською» за складом, а її ухвали – порушенням права міста Львова на вільний вибір міських урядовців. 23 лютого 1745 р. магістрат на засіданні міського суду також протестував проти виборів, здійснених комісарами «з руської нації», та проти осіб, які претендували на посади райці, лавників і членів колегії «40-а мужів». У протесті знову наголошувалося на вільному праві вибору міських урядовців без втручання зовнішніх чинників.

Утім, у результаті судових перипетій тільки кілька українців змогли увійти до складу ради в різний час у другій половині XVIII ст.: Георгій Коцій, Василь Ілляшевич та деякі інші, які, однак, не могли реально впливати на прийняття рішень з точки зору інтересів української громади.

«Третій стан» та інші представники громади. Паралельно з посиленням впливу міської ради в першій половині XVI ст., коли посади райців стали позитивними, королівська влада звернула увагу і на позицію міської громади. У 1526 р. із королівської канцелярії вийшла грамота про заснування комісії «10-и» для заслуховування рахунків витрат міської ради – в складі чотирьох лавників та шістьох представників громади⁹⁸. Із 1686 р. склад комісії змінився, що стала вже «комісією 11-и»: до її складу входили чотири лавники, два вірменських старших та п'ять осіб з «40-а мужів». Наприкінці кожного року проходив підрахунок прибутків і видатків. Члени комісії, склавши присягу перед магістратом про правильний і точний підрахунок, вивчали реєстри прибутків та витрат. Якщо траплялася якась помилка, то вони зверталися до належного органу. У разі неясності та сумніву записували справу до «надзвичайних книг» (in librum exorbitantiarum). Після цієї реляції, поданої до магістрату, останній мав дати на ці сумніви та неясності письмову відповідь.

Ще більшими правами була наділена комісія «40-а мужів» (quadragintavirat), утворена за декретом Стефана Баторія 1577 р.: вона не тільки мала повно-

важення контролю за діяльністю ради, а й впливала на прийняття рішень⁹⁹. Інститут був заведений за зразком Кракова¹⁰⁰. До його складу обирали по двадцять представників купецького стану та ремісничих цехів. Із початку XVII ст. колегію очолював регент, посада якого пізніше набула великої ваги у місті. Уже у другій половині XVII ст. регент, як представник громади, поряд із райцями, брав участь у делегаціях міста на сейми королівства. Як свідчать реєстри виборів міських урядів, щороку регент переобирався¹⁰¹ і його посада не мала позитивного характеру.

Ширше про обов'язки колегії «40-а мужів» ідеться у декреті 1682 р. Члени колегії повинні дбати про громадське добро всього міста, захищати права міста, щоб не порушувалися прийняті декрети, примножувати прибуток міста, щоб стягувалися вірно і точно податки чи збори, що йдуть до міської лонгерії, отримувати рахунки з прибутків і видатків від економів; проводити щокварталу на чолі з регентом засідання. На цих засіданнях члени колегії «40-а мужів» вирішували питання про добрий порядок міста, виконували інші обов'язки окремо від магістрату в різних справах, наприклад, під час пошестей тощо¹⁰².

Вибори їхні проходять як лавників, із купців та старших цехів за декретом 1746 р. (ст. 95 копіарія).

Наприкінці XVI ст. в управлінні містом з'явилася ще одна структура – так звані «стани та нації» (*ordines et nationes*)¹⁰³. Власне, її формування почалося ще до появи колегії «40-а мужів». У 1576–1577 рр. католицька громада («поспільство»), поборюючи владу міського патриціату в керівництві містом, намагалася залучити до спільної акції українську та вірменську громади («нації»)¹⁰⁴. Ця співпраця виявилася недовготривалою, мабуть, тому, що обидві громади вели суперечки за рівноправне становище в місті. Та невдовзі зібрання «станів і націй» знову стало інструментом міських політиків. 13 травня 1601 р. датується свідчення Йоганна Альпека про письмове зобов'язання лавників, представників колегії «40-а мужів», вірменських і руських старших вести своїми коштами судову акцію проти райців¹⁰⁵. Із 1615 р. у львівських міських книгах виділяється окрема категорія книг, куди вносилися ухвали та рішення «станів і націй» міста Львова¹⁰⁶. У 1622 р. міська рада затвердила порядок голосування на «зібранні станів та націй»¹⁰⁷. За цим порядком визначалося п'ять станів і націй міста, які мали голосувати в такому порядку: лавники, вірменські старші, представники купців, ремісників та руські старші. Завершував голосування регент громади.

Зібрання станів та націй проводили засідання у справах, належних до інтересів всього міста, а саме щодо стягнення податків, контрибуцій, складок тощо¹⁰⁸. Як свідчать збережені документи про діяльність цього міського органу в другій половині XVII ст., він швидко перетворився у важіль впливу католицької (польської) громади, що мала більшість голосів і на засіданнях узаконювала власні рішення щодо фіскальної та податкової політики, часто з некористю для двох інших громад. Тому й українці, і вірмени з того часу почали уникати «консультацій» та засідань у ратуші, про що дізнаємося зі скарг і протестів міських урядовців¹⁰⁹.

Міська громада зі своїх представників у XVII–XVIII ст. також створювала ще кілька комісій, які впливали на окремі сторони міського життя: комісія для стягування заборгованостей, комісія для нагальних випадків, комісія для оцінювання нерухомості при складанні податків.

Канцелярія. Із початку локації міста у Львові була канцелярія, якою керував писар, проте перша згадка про нього відноситься до 1359 р.¹¹⁰ Міський писар, очевидно, один виконував обов'язки зі своїми помічниками, яких було кілька. Так, у міських рахункових книгах за 1422 р. згадуються руський писар, що брав певне винагородження за свою роботу, і, мабуть, займався написанням документів руською мовою¹¹¹.

Із 1576 р. у міських реєстрах виділилися дві категорії «урядових» писарів: один – раецького та вірменського уряду (*notarius officii consularis et iudicii civilia Armenicalis*), другий – міського маґдебурзького суду та вйтівського уряду (*notarius iudicii civilis magdeburgensis et officii advocatialis*). Вони у своїх урядах окремо вели справи, займалися декретами, постановами, свідченнями та іншими судовими й позасудовими документами, особисто вписували в чистовики, вносили їх у протоколи, видавали витяги з документів на вимогу сторін. І якщо старанно виконували свої обов'язки, отримували платню й утримання, використовуючи двох чи більше канцеляристів.

Із 1608 р. почали також обирати присяжного писаря лонгерії (*notarius aecomoniae civitatis*), який вів протоколи засідань, книги прибутків та видатків, вносив контакти про міські землі до актів.

За інформацією Дениса Зубрицького, раецький і лавничий писарі отримували у 1576 р. кожен по 15 зл. на квартал¹¹², а за «Описом прав та привілеїв міста Львова», раецький писар мав наприкінці XVIII ст. річну платню 500 зл., писар міського суду – 300 зл.¹¹³ Згідно з королівськими декретами, особливо Владислава IV від 1642 р., вони повинні були мати в місті помешкання. Насправді ж тільки раецький писар мав вільний дозвіл на проживання у так званій писарській кам'яниці поблизу Єзуїтського костелу.

Писарі, крім платні, мали додаткові приробітки. Наприкінці існування Речі Посполитої раецький писар отримував винятково на свою користь від будь-якої судової вимоги — 27 гр., за непояву в судовому засіданні якоїсь із сторін (*a contumacia parte*) — 15 гр., від написання попереднього декрету — 1 зл., від остаточного декрету — 3 зл. Лавничий писар отримував третю частину від усіх такс міського лавничого суду, а від вйтівського уряду — половину прибутку разом з іншими особами, що засідали на суді. Проте в австрійський час згадані приробітки були скасовані.

Далі додатково вони мали прибуток від канцелярських справ: від прийняття будь-яких трансакцій, а саме продажів, донацій, уступлень, оголошень реляцій возних та внесення різних документів – по 1 зл.; від витягу будь-якої трансакції – 3 зл., від витягу декрету – 3 зл. Якщо траплявся декрет чи витяг на кількох аркушах, то від кожного аркуша – по 1 зл.¹¹⁴

Протягом більше чотирьохсот літ існування маґдебурзького права у Львові міські писарі вели такі основні категорії книг: раецького уряду (*inducta officii consularis*) з 1461 по 1787 рр. – 132 томи; вйтівського уряду (*inducta officii advocatialis*) з 1559 по 1785 рр. – 70 томів; протоколи того ж суду (*protocolla officii advocatialis*) з 1577 по 1787 рр. – 36 томів; міського лавничого суду (*inducta officii civilis*) з 1521 по 1787 рр. – 66 томів; протоколи того ж суду (*protocolla actorum scabinalium*) з 1577 по 1699 рр. – 18 томів; книги вірменського суду (*acta iudicii civilis Armenorum*) з 1537 по 1783 рр. – 24 томи; книги резигнацій (*resignationum*) з 1441 по 1685 рр. – 11 томів; книги комісії присяжних (*officii dominorum iurisfidelium*) з 1524 по 1784 рр. – 25 томів; книги заповітів (*testamentorum*) з 1641 по 1659 рр. – 9 томів. Крім того, у міському архіві відклалися рахункові книги про сплати різних видів податків: шосу, чиншу, шелязного, подимного, поголовного, штукового податків, реєстри виборів та прийняття до міського права тощо¹¹⁵.

Міський синдик. Важливою посадою у місті був синдик. Перша згадка про початок цього уряду датується 1421 р., коли, за дорученням міської ради, певні доручення на користь міста виконував Миколай, син Андрія зі Стрілиць, «*procurator consulum Leopoliensibus*»¹¹⁶. Очевидно, у той час посади й обов'язки міського синдика та прокуратора ще не розділялися. Із 1457 р. рада бере Станіслава Бруновського з Перемишля на постійно за синдика або ж прокуратора «*pro defendendis causis civitatensibus*» з річною платнею 10 гривень¹¹⁷. Обирали синдика райці, як і

інших урядовців, щороку 22 лютого в день Катедри Св. Петра. У 1661 р. король Ян Казимир видав рескрипт, за яким райці під загрозою скасування результатів виборів мали обирати писарів і синдика лише з-поміж докторів¹¹⁸. Синдик мешкав у будинку писаря та мав наприкінці існування Речі Посполитої 600 зл. платні. У його обов'язки входило опікуватися сиротами, бідними міщанами, дбати про права міста, вести кореспонденцію з іншими особами у неважливих справах.

Інші міські урядники. Поряд із писарями та синдиком, у місті були й інші допоміжні уряди, що отримували сталу платню.

Інстигатор або прокуратор (*instigator seu procurator*). До його прямих обов'язків входило публічне оскарження, проведення попереднього слідства, позов порушників законів та приписів моральності до раецького або лавничого судів.

Судові обов'язки від імені міста також виконували присяглі судові речники (*ferendarii iurati causarum*). Їхнім завданням було виступати в судових справах від імені сторін, що оплачували їхні послуги¹¹⁹.

Особливим і невідомим в решті міст Речі Посполитої урядом був уряд перекладача (*interpres; proxoneta*). Він виконував функції посередника між містом та закордонними купцями. Отже, мусив знати східні мови¹²⁰. Перекладач, окрім економічних, виконував також поліційні функції, дбаючи про те, щоб у місто не потрапили ворожі шпигуни. Місто викупило посаду перекладача, отримавши королівський привілей Владислава III від 16 червня 1441 р.¹²¹ Здебільшого перекладачами ставали вірмени та греки, які були обізнані зі східними мовами і торговими звичаями та могли заплатити певну суму в міську скарбницю за оренду цього уряду. Часом були такі періоди, коли на посаді міського перекладача було кілька осіб, прізвища яких і вносилися до урядових реєстрів.

Серед урядовців нижчого рангу у місті Александр Чоловський також виділяє підвійтів передмість (*viceadvocati suburbiorum*), що мали владу над старшими вулиць, а також війтів міських сіл (*viceadvocati villanorum*). Серед основних обов'язків цих дрібних урядовців, яких щорічно обирали разом з іншими урядовцями, були поліційні функції, опіка над пожежним, санітарним станом тощо.

Міська служба. На найнижчому щаблі міської владної ієрархії були міські службовці, котрі виконували вузькі функції, але необхідні для функціонування міського організму: воротарі (*clavigeri portarum*), що відкривали та закривали в час потреби міські брами¹²²; одвірний ратуші (*ostiarius praetorii*), який виконував дрібні адміністративні доручення міської ради; трубач (*tubicinator*); доглядач ваги (*ponderator*); рурмістр (*aqueductor*); доглядач витоплювальні воску та воскобійні (*cerrefrixor et cerepressor*); лісний (*silvarius*); кат (*tortor*) та деякі інші службовці, число яких було несталим у різні періоди¹²³. Обов'язки поліціантів у місті здійснювали пахолки чи ціпаки (*famuli, familia pretoriana*), число яких наприкінці XVIII ст. сягнуло 12 осіб¹²⁴. Для зростаючого Львова ця кількість, звичайно, була недостатньою.

Отже, система владних інституцій Львова почала формуватися від часу прийняття магдебурзького права. Головною службовою особою у місті був війт, який мав дідовий характер, і його номінування залежало від пануючого. Війт міста, за локаційним привілеєм Казимира III від 1356 р., виконував основні судові та адміністративні функції. Крім війта, у місті існувала раецька та лавнича колегії, що разом становили магістрат (рада і лава) – самоврядний орган повноправних жителів міста. Після викупу вільності містом у 1378 р. саме до раецької колегії переходить керування містом.

До початку XVI ст. обрання райців відбувалося за участю громади з наступним підтвердженням номінованих кандидатів на посади пануючим або його представником. Але за ординацією 1519 р. Львівська рада набуває позитивного характеру, а кооптація в члени ради стала фактично справою тіль-

ки самих райців. Прагнення львівських старост отримати вплив на вибори райців не були підтримані королівською владою. До кінця існування маґдебурзького права у Львові щороку при керівництві міста шість керуючих львівських райців замінювалися шістьома старими райцями. Львівський староста або його представник, відбираючи присягу на вірність королю в день виборів, мав право тільки номінувати з числа райців одного кандидата на королівського бурмістра. Інших двох бурмістрів обирали самі райці та представники громади.

Лава як судова колегія, очевидно, відразу мала позитивний характер, очолювалася війтом і здійснювала основні судові функції у місті, залишаючи апеляцію від своїх вироків до міської ради. Посада лавника була щаблем для того, щоб увійти до складу раецької колегії.

Без доступу до керівних органів міста були численні некатолицькі громади, що мешкали у Львові: русини-українці, вірмени й євреї. Останні, маючи судово-адміністративну автономію у рамках держави, й не прагнули здобути керівні адміністративні місця у Львові. А українці та вірмени у різний спосіб намагалися прийти до влади. Вірмени опиралися на судово-адміністративну автономію, яку спочатку очолював вірменський війт, а від 1469 р. – вірменські старші. Із того часу формально вірменський суд очолював уже міський війт, проте всі засідання відбувалися за участю вірменських старших. Із 1686 р. вони отримали право називатися вірменськими суддями.

Із різних насамперед політичних та економічних причин пізніше від вірменської розвинулася руська громада. Тільки у 1578 р. вона здобула право повної рівноправності з католицькою громадою міста, за яке довелося довгі роки і навіть століття вести судову суперечку у королівських судах. Певною сатисфакцією для української громади була участь руських старших у зібраннях станів та націй Львова, що організовували від початку XVII ст.

Із набуттям позитивного характеру львівською радою на початку XVI ст. активізувався рух міської громади, щоб здобути контроль за діями влади, насамперед в економічній та фінансовій сфері. У 1526 р., за королівським привілеєм, з'явилася «комісія 10-и» для заслуховування раецьких рахунків, а з 1577 р., за прикладом столичного Кракова, виникла «колегія 40-а мужів» (*quadragintavirat*), що володіла ширшими контрольними повноваженнями.

Система міської влади у Львові, що виробилася у польський період панування, певний час залишалася і за австрійської окупації, поки у 1786 р. не була скасована дія маґдебурзького права і тих владних інститутів, що були пов'язані з ними.

¹ *Iuris provincialis, quod Speculum Saxonum vulgo nuncupatur libri tres...* / Ed. Nicolaus Jaskier. – Cracoviae, 1535; *Iuris municipalis Magdeburgensis liber vulgo Weichbild nuncupatus* / Ed. Nicolaus Jaskier. – Cracoviae, 1535; *Szczerbicz P. Ius municipale. Prawo miejskie Magdeburgskie.* – Lwow, 1581.

² *Bogucka M., Samsonowicz H. Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej.* – Wroclaw etc., 1986. – S.50–51.

³ *Czołowski A. Pogląd na organizację i działalność władz miejskich do 1848 r. // Miasto Lwów w okresie samorządu (1870–1895).* – Lwów, 1896. – S.XXV–XXIX.

⁴ Див. огляд дискусій на цю тему: *Гошко Т. З історії вивчення проблеми самоврядування міст України в XVI–XVIII ст. // Україна в минулому.* – К.; Львів, 1993. – Вип. 4. – С.41–42; *Janczek A. Studia nad początkami Lwowa. Bilans osiągnięć i potrzeb badawczych // Rocznik Lwowski. 1993–1994.* – Warszawa, 1994. – S.15–16; *Капраль М. Привілей 1356 р. як повторне надання маґдебурзького права для міста Львова // Львів: місто, суспільство, культура.* – Львів, 1999. – Т.3. – С.11–15.

⁵ *Janczek A. Excerptis schismatici S. Uposzedzenie Rusinow w przywilejach prawa niemieckiego Wladyslawa Jagielly // Przegląd Historyczny.* – Warszawa, 1984. – Т. LXXV. –

Z. 3. – S.527–542. З огляду на це, не можна погодитися з принагідно висловленою думкою Н.Яковенко, котра заперечувала існування заборон для українців займати уряди у міських органах самоврядування: «Траплялося, що спроби усунути некатоліків від організованого міського життя переміщалися з цехів на міську громаду в цілому, хоча спеціальних застережень проти русинів у текстах маґдебурзьких привілеїв ми не знайдемо» (Яковенко Н. Історія України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. – К., 1998. – С.87).

⁶ Згадки про українців у міській раді за роками див.: *Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова. – Львів, 2002. – С.35 («Nicolaus Ruthenus», 1359 р.), 66 («Hanuszko Czerkes Rusin», 1407 р.), 70 («Nicolaus Reusse», 1410 р.), 70 («Neco Reusse», 1411 р.), 75 («Jan Czerkis Rusin», 1418 р.). У документі 1425 р. про засвідчення присяги королю в повному реєстрі львівських міських урядників і посадовців вказується тільки цехмістр шевців «Petrus Ruthenus (Петро Русин)» (Там само. – С.81).

⁷ Порівн.: *Грушевський М.* Історія України-Руси. – К., 1993. – Т. V. – С.243–244.

⁸ Детальніше див.: *Капраль М.* Національні громади Львова XVI–XVIII ст. (соціально-правові взаємини). – Львів, 2003. – С.152–155.

⁹ Там само. – С.195.

¹⁰ *Gilewicz A.* Przyjście do prawa miejskiego we Lwowie w latach 1405–1604 // Studia z historii społecznej i gospodarczej, ро́wнїжсone prof. Fr.Bujakowi. – Lwyw, 1931. – S.378.

¹¹ Ibid. – S.379.

¹² Детальніше див. нещодавне видання реєстрів прийняття до міського права Львова: *Album civium Leopoliensium. Rejesty przyjście do prawa miejskiego we Lwowie (1388–1783)* / Wyd. Andrzej Janeczek. – Poznań; Warszawa, 2005. – Т. 1–2.

¹³ *Капраль М.* Привілей 1356 р. як повторне надання маґдебурзького права для міста Львова // Львів: місто, суспільство, культура. – Львів, 1999. – Т. 3. – С.12.

¹⁴ Привілей міста Львова XIV–XVIII ст. / Упор. М.Капраль (*Monumenta Leopolitana* (Львівські історичні пам'ятки. – Т. 1) (далі – Привілеї. – Т. 1). – С.41–42.

¹⁵ Там само. – С.229–231, 243–248.

¹⁶ *Szojcowski A.* Op. cit. – S.XXXI. Збережені реєстри виборів райців за 1460–1514 рр. у більшості випадків виявляють щорічну ротацію раєцької колегії, коли три райці з старого складу ради знову обиралися до нової раєцької колегії, а число старих райців, які хоча раз ставали райцями, могло бути необмеженим (Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІАУЛ). – Ф. 52. – Оп. 2. – Спр. 698).

¹⁷ Львівська наукова бібліотека ім. В.Стефаника НАН України (далі – ЛНБ). – Ф. 4 (Баворовських). – Оп. 1. – Спр. 1360 (*Jurium et privilegiorum urbis Leopoldis ad puncta ab inclito officio circulari capitaneali Leopoliensi civitati porrecta descriptio*). – Арк. 19 зв.

¹⁸ Там само. – С.21.

¹⁹ ЦДІАУЛ. – Ф. 52. – Оп. 2. – Спр. 8. – С.102 (1465 р.); Спр. 648. – С.29 (1572 р.) та ін.

²⁰ ЛНБ. – Ф. 4. – Оп. 1. – Спр. 1360. – Арк. 21.

²¹ Там само. – Арк. 22.

²² Там само. – Арк. 23.

²³ Привілеї. – Т. 1. – С.41–42.

²⁴ ЛНБ. – Ф. 4. – Оп. 1. – Спр. 1360. – Арк. 28.

²⁵ *Szojcowski A.* Op. cit. – S.XXXVII.

²⁶ Детальніше опис економічних функцій львівської ради див.: *Szojcowski A.* Op. cit. – S.XXXXVIII.

²⁷ Ibid. – S.LVII–LVIII. Вибори до водопровідної каси відбулись у реєстрах тільки з 1671 р. (ЦДІАУЛ. – Ф. 52. – Оп. 2. – Спр. 649. – С.321).

²⁸ *Badecki K.* Archiwum Akt Dawnych Miasta Lwowa. – Lwyw, 1935. – Т. IV. – S.XIII.

²⁹ ЛНБ. – Ф. 4. – Оп. 1. – Спр. 1360. – Арк. 30 зв.

³⁰ Там само. – Арк. 22.

³¹ *Szojcowski A.* Op. cit. – S.XXXXIX.

³² Привілеї. – Т. 1. – С.319–320.

³³ ЛНБ. – Ф. 4. – Оп. 1. – Спр. 1360. – Арк. 24 зв. – 25.

³⁴ Там само. – Арк. 23зв.

³⁵ *Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова. – С.120–121.

- ³⁶ ЛНБ. – Ф. 4. – Оп. 1. – Спр. 1360. – Арк. 26зв. – 27.
- ³⁷ Там само. – Арк. 28.
- ³⁸ *Czojowski A.* Op. cit. – S.XLI.
- ³⁹ Ibid.
- ⁴⁰ Akta Grodzkie i Ziemi (далі – AGZ). – Lwyw, 1870. – Т. II. – S.1–3.
- ⁴¹ Привілеї. – Т. 1. – С.27–31.
- ⁴² *Czojowski A.* Op. cit. – S.XLII.
- ⁴³ Ibid. – S.XLII–XLIII.
- ⁴⁴ ЛНБ. – Ф. 4. – Оп. 1. – Спр. 1360. – Арк. 24.
- ⁴⁵ Там само. – Арк. 28зв.
- ⁴⁶ Привілеї. – Т. 1. – С.41–42, 414–415.
- ⁴⁷ *Czojowski A.* Op. cit. – S.XLIV.
- ⁴⁸ ЛНБ. – Ф. 4. – Оп. 1. – Спр. 1360. – Арк. 20–20зв.
- ⁴⁹ Там само. – Арк. 25зв. – 26.
- ⁵⁰ AGZ. – Lwyw, 1875. – Т. V. – S.133.
- ⁵¹ ЛНБ. – Ф. 4. – Оп. 1. – Спр. 1360. – Арк. 26.
- ⁵² Там само. – Арк. 28зв.–29.
- ⁵³ *Czojowski A.* Op. cit. – S.XLVIII.
- ⁵⁴ Ibid. – S.XLVI.
- ⁵⁵ Привілеї. – Т. 1. – С.27–31.
- ⁵⁶ *Дашкевич Я.* Грамота Федора Дмитровича 1062 р. (нарис з української дипломатики) // Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР. – К., 1962. – №4. – С.9–20. Полеміку вірменського вченого В. Мікаеляна з цього приводу див.: *Микаелян В.А.* К вопросу о грамоте князя Фёдора Дмитриевича // Археографический ежегодник за 1964 год. – М., 1965. – С.11–18. Нещодавно І. Мицько ще раз висловив припущення про те, що експонентом грамоти був князь Федір Дмитрович (Любартович), а в її тексті мова йшла про Луцьк, а не Львів, тому вірмени довго її не оприлюднювали (*Мицько І.* Cherchez la femme або генеалогічний аспект історії Подільської держави // Семінарії «Княжі часи». – Львів, 2002. – С.34).
- ⁵⁷ *Balzer O.* Sadownictwo ormiańskie w średniowiecznym Lwowie. – Lwyw, 1909. – S.9.
- ⁵⁸ Докладніше про нього в: *Капраль М.* Привілеї 1356 р. як повторне надання магдебурзького права для міста Львова. – С.11–21.
- ⁵⁹ *Balzer O.* Op. cit. – S.18–19.
- ⁶⁰ Привілеї національних громад міста Львова XIV–XVIII ст. / Упор. М.Капраль (Monumenta Leopoldina (Львівські історичні пам'ятки. – Т.2) (далі – Привілеї. – Т.2). – Львів, 2000. – С.140–143.
- ⁶¹ Там само. – С.145–147.
- ⁶² Там само. – С.169–174.
- ⁶³ Там само. – С.179–183.
- ⁶⁴ Цей документ всебічно охарактеризував його видавець і дослідник, польський історик права О. Бальцер: *Balzer O.* Statut ormiański w zatwierdzeniu Zygmunta I z r. 1519. – Lwyw, 1910. Останнє критичне видання з перекладами різними мовами див.: Кыпчакско-польская версия Армянского Судебника Мхитара Гоша и Армяно-кыпчакский Процессуальный кодекс. Львов; Каменец-Подольский, 1519–1594. – Алматы, 2003.
- ⁶⁵ Привілеї. – Т. 2. – С.268–272.
- ⁶⁶ Там само. – С.277–289.
- ⁶⁷ ЦДІАУЛ. – Ф. 52. – Оп. 2. – Спр. 648. – Арк. 58.
- ⁶⁸ Привілеї. – Т. 2. – С.298–301. Того ж 1578 р., як згадувалося, українці, навпаки, були позбавлені привілею про зрівняння в правах із польською громадою Львова (Там само. – С.54–56).
- ⁶⁹ Там само. – С.311–313.
- ⁷⁰ Характеристику таких важливих документів з історії вірменської громади у Львові, як протоколи засідань вірменських старших, подав: *Дашкевич Я.* Армянское самоуправление во Львове в 60–80-х гг. XVII в. (Протоколы армянского совета старейшин как исторический источник) // Banber Matenadarani / Вестник Матедарана. – Yerevan, 1969. – № 9. – С.213–240.
- ⁷¹ Привілеї. – Т. 2. – С.348–350.
- ⁷² Там само. – С.352–375.

- ⁷³ ЦДІАУЛ. – Ф. 475. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 1.
- ⁷⁴ Там само. – Арк. 1–1зв.
- ⁷⁵ *Baracz S.* Rys dziejow Ormiańskich. – Tarnopol, 1869. – S.141.
- ⁷⁶ Згадки про українців у міській раді за роками див.: *Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова. – С.35 («Nicolaus Ruthenus», 1359 р.), 66 («Hanuszko Czerkes Rusin», 1407 р.), 70 («Nicolaus Reusse», 1410 р.), 70 («Neco Reusse», 1411 р.), 75 («Jan Czerkis Rusin», 1418 р.). У документі 1425 р. про засвідчення присяги королю в повному реєстрі львівських міських урядників і посадовців вказується тільки цехмістр шевців «Petrus Ruthenus (Петро Русин)» (Там само. – С.81).
- ⁷⁷ *Капраль М.* Демографія Львова XV – першої половини XVI ст. // Львів. Історичні нариси. – Львів, 1996. – С.70.
- ⁷⁸ *Gilewicz A.* Op. cit. – S.411.
- ⁷⁹ І. Крип'якевич писав, що «тут стоїмо на роздорожу двох епох в життю руського міщанства у Львові... епохи занепаду та обезсилення та... епохи відродження...» (*Крип'якевич І.* Львівська Русь у першій половині XVI ст.: Дослідження і матеріали. – Львів, 1994. – С.10).
- ⁸⁰ Архив Юго-Западной России (далі – АЮЗР). – К., 1904. – Ч. I. – Т. X. – С.13–16; Supplementum ad historica Russiae monumenta ex archivis ac bibliothecis extraneis deprompta et a Collegio archeographico edita. – Petropolis, 1848. – P. 457–458. Остання публікація з перекладом українською мовою: Привілеї. – Т. 2. – С.39–44.
- ⁸¹ АЮЗР. – Ч. I. – Т. X. – С.42–48; Привілеї. – Т. 2. – № 3.
- ⁸² Привілеї. – Т. 2. – № 4–5.
- ⁸³ АЮЗР. – Ч. I. – Т. X. – С.428–430; Привілеї. – Т. 2. – № 6.
- ⁸⁴ *Грушевський М.* Історія України-Руси. – К., 1995. – Т. VI. – С.294–301; *Дашкевич Я.* Національна свідомість українців на зламі XVI–XVII ст. (Методи дослідження) // Сучасність. – К., 1992. – № 3. – С.68.
- ⁸⁵ Див., наприклад, перелік братських привілеїв із початку XVII ст., унесений до урочистої братської книги вписів під назвою «Альбом», де були зареєстровані також привілеї української громади Львова (Акты, относящиеся к истории Юго-Западной Руси. – Львов, 1868. – С.156–160).
- ⁸⁶ Історія Львова в документах і матеріалах: Зб. док. і матеріалів. – К., 1986. – С.69.
- ⁸⁷ *Владимирский-Буданов М.* Немецкое право в Польше и Литве // Журнал Министерства народного просвещения. – СПб., 1868. – № 11. – С.520–521.
- ⁸⁸ Там само. – С.521–522.
- ⁸⁹ Про єврейські ремісничі цехи у Львові див.: *Horn M.* Żydowskie bractwa rzemieślnicze na ziemiach polskich, litewskich, białoruskich i ukraińskich w latach 1613–1850. – Warszawa, 1998. – S.109–110.
- ⁹⁰ Привілеї. – Т. 2. – С.374.
- ⁹¹ *Шараневич И.* Николай Красовский (Миколай Красувский). Исторический очерк. – Львов, 1895. – С.6, 8.
- ⁹² Основні документи, які висвітлюють судовий процес між українськими старшими та регентом, опубл. в: АЮЗР. – Ч. I. – Т. XII. – С.582–595.
- ⁹³ АЮЗР. – Ч. I. – Т. XII. – С.582–584; Привілеї. – Т. 2. – С. 83–84.
- ⁹⁴ АЮЗР. – Ч. I. – Т. XII. – С.584.
- ⁹⁵ Там само. – С.94–98, 106–111, 112–116.
- ⁹⁶ ЦДІАУЛ. – Ф. 52. – Оп. 1. – Спр. 143. – Арк. 96–97. Д.Зубрицький неточно повідомив про впровадження у міські уряди українців як про доконаний факт: *Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова. – С.431.
- ⁹⁷ Порівн.: *Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова. – С.431; *Ptañnik J.* Miasta i miészczactwo w dawnej Polsce. – Krakow, 1934. – S.335–336.
- ⁹⁸ Привілеї. – Т. 1. – С.196–198.
- ⁹⁹ Там само. – С.387–396.
- ¹⁰⁰ *Ptañnik J.* Dokumenty objañniajace quadragintavirat w Krakowie i we Lwowe // Kwartalnik Historyczny. – Lwyw, 1924. – R. 39. – S.315–317.
- ¹⁰¹ Чоловський та Вадецький твердили, що у XVIII ст. вибори регента відбувалися раз на три роки: *Szoñowski A.* Op. cit. – S.LIV; *Badecki K.* Archiwum Akt Dawnych Miasta Lwowa. – Lwyw, 1935. – Т. III: Księżki i akta administracyjno-sadowe. 1382–1787. – S.XV. Насправді трирічна каденція для регентів увійшла в норму тільки у другій поло-

- В И Н і
XVIII ст.
- ¹⁰² ЛНБ. – Ф. 4. – Оп. 1. – Спр. 1360. – Арк. 32зв.–33.
- ¹⁰³ За часів домінації поляків у цій організації вона називалася просто «ordines civitatis (стани міста)».
- ¹⁰⁴ Ptañnik J. Walki o demokratyzacjж Lwowa od XVI do XVIII wieku // Kwartalnik Historyczny. – Lwyw, 1925. – R. XXXIX. – Z. 2. – S.249.
- ¹⁰⁵ Щозіцкі W. Патруцят і mieszczaczstwo lwowskie w XVI–XVII wieku. – Lwyw, 1892. – S.127.
- ¹⁰⁶ ЦДІАУЛ. – Ф. 52. – Оп. 2. – Спр. 661. Архівознавчий та джерелознавчий опис цієї категорії книг див.: Badecki K. Archiwum Akt Dawnych Miasta Lwowa. – Lwyw, 1935. – Т. III. – S.211–214.
- ¹⁰⁷ Ptañnik J. Walki ... – S.249–250.
- ¹⁰⁸ Czoñowski A. Op. cit. – S.XLVI–XLVII.
- ¹⁰⁹ Ptañnik J. Walki ... – S.250.
- ¹¹⁰ AGZ. – Lwyw, 1872. – Т. III. – Nr 7.
- ¹¹¹ Książka przychodów i rozchodów miasta (1414–1426) / Wyd. A. Czoñowski. – Lwyw, 1905. – S.83, 85.
- ¹¹² Зубрицький Д. Хроніка міста Львова. – С.180.
- ¹¹³ Пор. подібні суми з попереднього періоду: Czoñowski A. Op. cit. – S.LX–LXI.
- ¹¹⁴ ЛНБ. – Ф. 4. – Оп. 1. – Спр. 1360. – Арк. 29зв.–30.
- ¹¹⁵ Детальний архівний опис різних категорій книг міста Львова див.: Badecki K. Archiwum Akt Dawnych Miasta Lwowa. – Lwyw, 1935. – Т. III: Książki i akta administracyjno-sadowe. 1382–1787; Ejusd. Archiwum Akt Dawnych Miasta Lwowa. – Lwyw, 1936. – Т. IV: Księgi rachunkowe (longerskie). 1404–1788.
- ¹¹⁶ AGZ. – Lwyw, 1883. – Т. IX. – S.29.
- ¹¹⁷ Зубрицький Д. Хроніка міста Львова. – С.99.
- ¹¹⁸ Там само. – С.365.
- ¹¹⁹ Більше про ці уряди див.: Czoñowski A. Op. cit. – S.LXI–LXII.
- ¹²⁰ Детальніше про його обов'язки див.: Щозіцкі W. Op. cit. – S.299–303.
- ¹²¹ Привілеї. – Т. 1. – С.86–88.
- ¹²² У 1766 р. у зв'язку з втратою міськими мурами своїх оборонних функцій посади воротарів зникли: ЛНБ. – Ф. 4. – Оп. 1. – Спр. 1360. – Арк. 31зв.
- ¹²³ Czoñowski A. Op. cit. – S.LXIV–LXV.
- ¹²⁴ ЛНБ. – Ф.4. – Оп.1. – Спр.1360. – Арк.32.

The article examines how the city authorities of L'viv (the town council, the court, the council of Armenian elders, the collegium of «40 men», the «estates and nations», and the town chancellery) functioned in accordance with the privilege of the Magdeburg Law, during the Austrian occupation, until its abrogation in 1786.